

De mannen, die voor ons schrijven.

Door Is. Querido.

JACOBUS VAN LOOY

Het droomerige burgerweesje, waaruit een groot kunstenaar ontpopte. Van Looy is schilder, teekenaar, woordkunstenaar, dichter, novellist, vertaler. Zijn vroegere ambachtelijke arbeid (hij was letterzetter en schildersknecht), heeft allicht een zeldzaam-vaste structuur aan zijn klaren, waarnemenden geest gegeven. Jacobus van Looy is de meest Hollandsche visioenaar die Nederland ooit opleverde. Zijn reizen naar Italië, Spanje en Marocco brachten hem met het kleurentintelende Zuiden en het wondersprokige Oosten, met vreemde volkeren en vreemde rassen en exotische landschappen in aanraking. Toen werd dezen Westerling het visioenaar van zijn eigen zienersnatuur geopenbaard; een zienersnatuur die toch gebonden blijft aan het impressionistisch realisme der oud-Hollandsche schilders en aan de licht-atmosfeer der groote zeventiende-eeuwse Hollandsche meesters. Terwijl men vaak spreekt over Van Looy's bijzonder-schilderend proza en het liefdevol doordringen in de schoonheid van de buitenwaereld; terwijl men het erg druk heeft over zijn waarnemend „schildersoog”, vergeet men er bij te voegen dat hij nog veel meer is een verdieper en verinnerlijker van de menschelijke en de cosmische natuur. Hoewel een treffelijk beelder van het zichtbare, het visuele, blijkt hij toch nog oneindig meer dan dat. Van Looy is een dichter, een groot atmosferisch voeler en een innig verbeeldingsrijk phantast. Hij spit de aardekluiten om; hij ploegt en zaait, hij arbeidt. Maar zijn oogendroom trekt méé over het land. Hij vereenigt in zich groote kracht en uiterste fijnheid, en het daemonische met het gevoelsargelooze. Vele critici noemen zijn kunst innig gezond. Best mogelijk. En toch, hoe subjectief en broos zijn al deze waardebepalingen. Want zelden ging een schrijver zoo bewogen en naar het innerlijke, telkens metamorphoseerend, van het waarnemende, het realisme en het zintuigelijke zien, zóó psychisch beladen met voorstellingen over naar het impressionistische en naar het visioinaire. Van Looy's boek „Gekken” is één wilde phantasie, waarin zelfs de navrant-tragische zielsspanning van een Baudelaire valt te ontdekken. Huiveringwekkende dingen hebben deze schildersoogen gezien. Deze „zonnige” en „gezonde” Hollander doorleeft Shakespeariaansche nachtmerries. Zijn barokke geest, — het barokke, verwant aan Rembrandt, — speurt angstwekkende schaduwen. Hij peilt de duisternissen van den Afrikaanschen nacht en hij zoekt de geheime levens-teekenen, de kabbala van het hogere peinzen zichzelf te verklaren, als hij het mysterie van den vluchtenden schemer over den muur van een oostersche ruïne natuurt, in heel zijn ontstellende en raadselachtige eenzaamheid.

Deze schoonheids-blijde levenskunstenaar ondergaat tegelijkertijd de diepste ontroeringen van het tragische. Zijn verbeelding kan stormen en plots zich verstillen tot een ademlooze rust. Zeker, hij ziet de buitenwaereld met het schildersoog, maar óók de menschelijke binnenwaereld, met haar dwarrelende hartstochten, haar driften, haar teisterende rampen en haar optimistische huichelarij. Ook hij vergeestelijkt, doch zijn vergeestelijking der dingen is zeer origineel. Ze schrijdt rakelings langs de aanschouwing voort, doch verwacht zich geen oogenblik in de zinnenwaarneming. De plastic van den beschrijver, den teelder, en de heerlijke ontroering van den mensch ontmoeten en vermengen zich op een uiterst hoog plan van ge-allegoriseerde observatie. In de prachtige Zebedeus-type wordt deze vergeestelijking, deze scheppings-gesteldheid van Van Looy vaak schitterend

toegerast. Bij hem spreekt men niet van sensatie, visie, expressie, sensitivisme. Deze critische termen krijgen, naast zijn werk geplaatst, bedriegelijke glansen. Ze zijn hol en kletserig. In „Zebedeus” bloeien de phantasieën door het doornige sarcasme heen. Op een blanken lotos waggelt een afzichtelijke spinnekop. Hij spot met u, hij spot met mij, hij spot met zichzelf. Hij spot met zijn gloeiend chromaat, met zijn oranje cadmium, met het geel van Tiepolo. Doch wacht een oogenblik. De diepe zwaarmoedigheid van den bezonnen peinzers, van den levenswijze, die in de magie van zijn achtergrondse gedachten en verbeeldingen is vereenzaamd, treedt hier wonderlijk naar voren uit den „gezonden” en levensblijden optimist. Van Looy's Zebedeus stapt over het krioelende menscheowaereldje heen. Hij groeit tot reus, rent over de wolken en hooit al het kleine en havenende gedoe van de druk-dooreenwemelende miertjes op aarde. Met een Cervantes-achtige ironie uit hij zich in duistere en flitsende toespelingen op lot en leven. Is dit het boek van een schilder die vooral het zichtbare ziet? Mailigheid. Het is een voortdurende zelfvergeestelijking van alle gewaarwordingen en van alle aandoeningen over natuur, menschen en waereld. Het woord is zachtklinkend en hel-scheurend. Zijn volzin erin, is wiegelend of van een trompetterenden, spatterenden goudklank. Dit boek is wezenlijke uiting van een oubolligen titan, die de zoete liflafjes van de causeerende lanterfanter, de opgeprikte praatjesmakers en de verzuurde kliekjes, de waereldhervormers, met een heerlijken hoonlach overschatert.

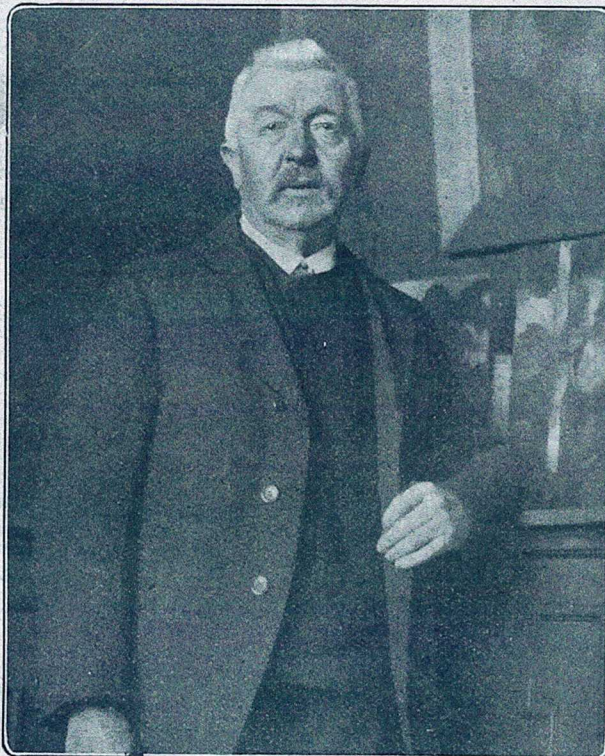
„Zebedeus” is een boek van grillige bespiegeling, maar dikwijls oer-wijs.

Alleen, deze wijsheid brandt onder een flakkerenden gloed van humor en sarcasme. Het levensrhythme is van een grandiozen danser, die tegelijkertijd vermag te vliegen. Hij kan zoowaar van de boomenkruinen opzwaaïen naar het mateloos hemelruim. Het groot-menschelijke van dit boek

„Zebedeus”, ademt zwaar en toch zoel door alle volzinnen. De woordkeus lijkt wonderlijk. Er stuit een zonderlinge bezetenheid door dit werk. Het is daemonisch en lyrisch, tragisch en komisch. De Pantagruelachtige vergrooting van de Zebedeus-figuur, veroorzaakt tegelijkertijd een verkleining van al de parmantige branie-Ikjes die in hun waan en aanmatiging de waereld oepschen. Uit dit boek alleen kunt ge ten volle ervaren, hoe visioen, symbool en allegorie bij Van Looy onmiddellijk stammen uit de werkelijkheid en het impressionisme en hoe fijn hij, zonder zedeprekerige bezwaring, slechts door ironische en sarcastische zwenkingen van geest en verbeelding, de hogere vergeestelijking bereikt in de kunst; de vergeestelijking van het zinnelijk-schoone. Hij plaatst ons voor een slootrand, waar plomp-natuurlijk koeien grazen, en terwijl hij de zaligheid van een bezond weltje lezingt, priemt hij tegelijkertijd de dwaasheden van poeëten vast, die meenen dat zij alleen glorieuselijk het leven opslurpen.

Zijn boek „Feesten” is een zang van de gelukkige ziel, die alle neerhalende mijmerballast van zich afwierp.

In Van Looy spelen ouderdom en jeugd stuivertjewisselen. Deze beheerschte en geheel bezonnen kunstenaar heeft ook de dartele en overmoedige, soms zelfs vernetele en uitdagende levensvreugde van de jonkheid. Is het niet wonderlijk, dat „Jaapje”, een boek van jeugd en jeugdleven geschreven werd, op zijn diepst, door den grooten grijsaard Jacobus van Looy?

Jacobus van Looy.